

УДК [821.161.2.091:821.162.1] «17/18» І. Фальковський

Мирослав Трофимук
Інститут Івана Франка НАН України

ІРИНЕЙ ФАЛЬКОВСЬКИЙ VS СТАНІСЛАВ СТАШІЦ: ПОРТРЕТ ВЧЕНОГО ЕПОХИ ПРОСВІТНИЦТВА

Стаття присвячена порівнянню процесу становлення і результатів діяльності двох особистостей — українця Іринея Фальковського та поляка Саніслава Сташіца. На основі аналізу життєвого шляху, особливостей здобуття освіти, організаційної діяльності, наукових уподобань та творчої спадщини видатних діячів обох національних культур робиться спроба сформуванню у загальних рисах портрет, характерний для творчої і діяльної особи епохи Просвітництва.

Ключові слова: епоха Просвітництва, класицистична освіта, жанри української літератури кінця XVIII — поч. XIX ст., наукова діяльність Іринея Фальковського.

The article is devoted to the comparison of the process of formation and the results of the activity of two personages — the Ukrainian Irenaeus Falkovskyi and the Pole Sanislaw Staszic. On the basis of an analysis of the life journey, the specifics of education, as also the organizational activities, the scholarly tastes and creative heritage of these two outstanding figures of their respective national cultures, an attempt is made to form a characteristic, general picture of a creative and active personage of the Enlightenment.

Keywords: Irenaeus Falkovskyi, Stanislaw Staszic, Baroque, Classicist Education, Enlightenment, genres of Ukrainian literature of the late XVIII — early XIX century.

Artykuł jest poświęcony porównaniu procesów kształtowania się i wyników działalności dwóch postaci — Ukrainca Iryneja Falkowskiego i Polaka Stanisława Staszica. Na podstawie analizy drogi życiowej, specyfiki zdobywania wykształcenia, działalności organizacyjnej, naukowych zainteresowań i spuścizny twórczej wybitnych przedstawicieli obu kultur narodowych dokonano próby ukształtowania ogólnych zarysów portretu, charakterystycznego dla twórczej i aktywnej postaci epoki Oświecenia.

Słowa kluczowe: epoka Oświecenia, wykształcenie klasyczne, gatunki literatury ukraińskiej na przełomie XVIII — XIX wieków, działalność naukowa Iryneja Falkowskiego.

У статті йтиметься про певну схожість між українськими та європейськими поетами кінця XVIII — початку XIX століття. На основі біографій та аналізу творів знаного польського науковця, письменника та громадського діяча Станіслава Сташіца, з одного боку, та Іринея Фальковського, котрого науковці минулого століття називали «найдорогоціннішим надбанням Києво-Могилянської Академії», з іншого, спробую довести типологічну подібність між польськими та українськими науковцями доби Просвітництва. Також спробую охарактеризувати тип освіченої людини того часу та певні закономірності у процесі становлення особистості в кінці XVIII — на початку XIX ст. на теренах Центрально-Східної Європи, незалежно від локальних, мовних чи культурних впливів.

Ситуація в Україні та Польщі в кінці XVIII ст. була схожою: Річ Посполита поділена, а Гетьманщина зазнала редукції. Проте літературний процес та культурний розвиток обох країн відрізнявся джерелами, на котрих обидві держави будували свою літературу. В Україні література розвивалася на основі наслідування творів релігійної тематики та античних авторів, а Річ Посполита взяла за основу твори тогочасної

французької літератури. Конрад Гурський у своїй книзі «Історія польської літератури» наголошує, що польська література доби Просвітництва намагається культивувати стилістику літератури французького класицизму: «Pisarze nasi przejmują gotowe zasady klasycyzmu francuskiego...». Тематика поезії була винятково польською, тому така взаємодія — поєднання польських тем, цікавих та актуальних для поляків, та запозичених стилів приводила до еволюції і трансформації літературних жанрів.

Схожий процес спостерігаємо і в українській літературі того часу. Українські автори, беручи за зразок стилі, усталені в класичній літературі, застосовують відомі схеми, структури та формотворчі елементи, зокрема віршові форми та розміри, але пишуть про близьке українському читачеві. Варто зауважити, що поети доби кінця XVIII — початку XIX століття мали змогу отримати освіту за кордоном, а оскільки курси поетики та риторики входили до навчальної програми тамтешніх навчальних закладів, то немає сумніву, що вони були добре ознайомлені із творчістю античних авторів, а також із класичними літературними жанрами. Крім того, написання імітацій, наслідувань на твори давньогрецьких та римських авторів були обов'язковим елементом гімназійних програм. Про такі вправи неодноразово згадує в своїх автобіографічних записках Іриней Фальковський. У школі він складав так звані *Imitationes Cornelia Nepotis dictata germanica lingua vertuntur in latinam*, тобто тексти — наслідування стилю римського історика Корнелія Непота, які диктували німецькою мовою і їх потрібно було перекласти латинською, а також *Labor Extemporalis Versiones, Versus*, тобто імпровізації віршованої форми, які вчитель виправляв їм удома [1, с. 19]. Виправлені тексти вони записували до чистовика, який називався «секстерн»*. Та й самі твори, написані Іринеем Фальковським у роки його навчання, також демонструють знання юного Івана творів Вергілія та Горация. За браком місця не буду інтерпретувати моменти наслідування Іринеем Фальковським античних авторів, адже докладний аналіз латинськомовних творів, котрі увійшли до збірника «Opera poetica, quibus elegiaci, heroici, saphici et jambici versus contineatur. A Joanne Falkovsky elaborati A[nn]o 1778» [2, с. 1–14] («Поетичні твори, які містять елегійні, героїчні, сапфічні та ямбічні вірші. Укладені Іваном Фальковським року 1778»), зроблено у статтях «Descriptio quattuor temporum anni» («Опис чотирьох пір року») Іриней Фальковського» [6, с. 208–211] й «Еволюція естетичних та ідейних поглядів Іриней Фальковського на прикладі поезій раннього та пізнього періодів його творчості» [4, с. 45–59]. Скажу тільки, що Фальковський у цих текстах, використовуючи давньоримські літературні жанри, описує картинку — «ідилію» — з побуту українських селян. Таким чином, творить уже абсолютно нові жанри: не якість штучне наслідування із незрозумілою і далекою для українців тематикою, а повноцінну літературу, актуальну для своїх читачів-сучасників. Читачів, звісно, потенційних, бо наскільки нам відомо, ці тексти так і не були опубліковані, а відтак, очевидно, їх ніколи й не читали поза шкільним класом.

Таким чином, можемо констатувати той факт, що хоч джерела, з яких польські та українські поети черпали свої знання, кардинально різнилися, проте способи їх адаптації були схожими. Спираючись на цю гіпотезу, я впевнений, що зможу знайти у польській та українській літературах кінця XVIII — початку XIX століття схожі особливості, звертання у творах до схожих тем, ведення подібної громадської діяльності й зацікавлення схожими галузями науки. І дійсно, схожість між Станіславом Сташі-

* Секстерн — зошит, який складався із 4–6 сторінок. Використовувався також у судочинстві. Секстерни зазвичай зшивалися в актові книги.

цом та Іринеєм Фальковським виявилася навіть у датах їхнього життя. Фальковський народився 20 травня 1762 року, а Сташіц — 6 листопада 1755-го, помер Фальковський 29 квітня 1823 року в Києві, а Сташіц — у Варшаві в січні 1826 р. Ця формальна схожість біографій одразу викликає зацікавлення. Спробуємо детальніше зіставити наукові інтереси, творчу спадщину та життя обох діячів однієї епохи.

Станіслав Сташіц — письменник, публіцист, філософ, перекладач, географ, геолог, католицький священник, громадський діяч.

Іринеї Фальковський — поет, філософ, православний монах, теолог; у переліку його творів знаходимо трактати з математики, архітектури, оптики, а також ноти. Фальковський, як відомо, був ректором Києво-Могилянської академії, єпископом, який за час своєї служби провадив просвітницьку і господарську діяльність у підвладних монастирях.

Щодо початкової освіти, то в своїй книзі «Шкільні роки Сташіца» Зигмунд Кукульський пише, що Сташіц, імовірно, навчався спершу у парафіяльній школі в родинному містечку (очевидно, в Пілі. — М. Т.), а пізніше у колегіумі Любранського в Познані, який називали академічною школою чи академією, або в єзуїтському колегіумі в тому ж місті. Сташіца з дитинства готували до духовної служби, отож і віддали до колегіуму Любранського, до якого була приєднана семінарія (*seminarium clericorum*) [7, с. 56]. Знаємо також, що Станіслав Сташіц вивчав весь комплекс дисциплін, притаманних тогочасній освіті: граматику, поетику, риторичку, математику, філософію, логіку, метафізику, право, політичні та теологічні науки: канонічне право, спекулятивну теологію, моральну теологію, схоластичну теологію, церковну церемонію і спів, єврейську мову і Святе Письмо. Що стосується іноземних мов, то найбільше мав бажання до французької мови; латину, зрозуміло, також знав, бо більшість предметів у тогочасних освітніх закладах викладали латиною.

Завдяки автобіографічним запискам Фальковського, у яких викладено перелік предметів, котрі Фальковський вивчав у Токаю, а також листуванню з батьком, де Іван подає детальний перелік предметів, які викладали в Пресбурзі, можемо достеменно скласти уявлення про те, якою була його освіта. Варто зазначити, що батько особисто взявся за виховання сина, почавши саме з латинської мови. Батькова наука була настільки успішною, що по трьох роках Іван уже міг писати твори латиною без жодної помилки; про це він сам згадує в автобіографії [1, с. 3].

У 1773 році батько віддав синів Івана та молодшого Степана до Київської академії. Там вони навчалися до 1775 року, після цього разом із батьком переїхали до Токаю, де відвідували токайське римо-католицьке училище, а від 1777 року Фальковський жив і навчався у Пресбурзі. Батько хотів віддати його до Віденського університету, але через походження його туди не взяли (для австрійців він був русином-українцем; українцям забороняли навчатися у Віденському університеті). Отож, від 1778 р. Іван Фальковський продовжує навчання у риторичному класі Пресбурзької гімназії, а від 1783 р., повернувшись до Києва, вивчає богослов'я, єврейську та старогрецьку мову в Києво-Могилянській академії. Не забуваймо також, що Фальковський паралельно навчався у приватних учителів та що його з дитинства готували до духовного сану. За весь час своєї освітньої подорожі Фальковський вивчав поетику, риторичку, синтаксис латинської мови, німецьку та угорську. Що стосується точних наук, то найбільше його захоплювала математика, астрономія, фізика, експериментальна фізика, астрологія та архітектура.

Неабияку роль у виборі освіти відіграли батьки обох письменників. У згаданій раніше книзі «Шкільні роки Сташіца» Зигмунд Кукульський зауважує, що батько Станіслава Сташіца радив йому по закінченню навчання в Польщі поїхати до німецьких університетів, а ще більше вихваляв він французькі «Alma Mater» [7, с. 12]. У результаті Сташіц виїхав до Парижа, де протягом двох років вивчав фізику та натуральну історію.

Батько Фальковського, як ми вже згадували, мав намір відправити сина до Віденського університету. Батьківський авторитет відіграв важливу роль у виборі теологічної освіти, що, зрештою, вплинуло на весь подальший шлях Іванового «професійного» зростання. Перечитуючи листування батька з сином, розуміємо, що саме батько вплинув на рішення прийняти єрейські свячення — у кожному листі Юстин Фальковський наголошує на потребі плекати православну християнську віру в католицькому та протестантському середовищі, спонукає до щоденної молитви і стриманої поведінки. Зрештою, читаючи нотатки Фальковського, бачимо, як ці настанови вплинули на нього: протягом кількох років Іриней у формі щоденникових записів дослівно викладатиме «щоденні роздуми», основним змістом яких стали рефлексії щодо його праведної чи неправедної поведінки упродовж дня, а на старості обов'язково щодня перечитуватиме Біблію.

Отож, не важко помітити, що обидва отримали однаковий рівень і тип освіти, не дивлячись на те, що навчалися у різних освітніх закладах різних міст різних країн.

Перейдімо до основної частини статті — аналізу літературної спадщини обох авторів, зокрема «Подорожніх щоденників» Сташіца та автобіографічних записок Фальковського.

Щодо Сташіца, то після тривалих пошуків у польських архівах (а це рукописні фонди Польської національної бібліотеки, фонди музею Сташіца у Пилі та архіви у палаці Сташіца у Варшаві) я дійшов висновку, що не залишилося жодних поетичних творів, написаних Станіславом Сташіцем ані протягом шкільних років, ані пізніших. Це прикрий факт, адже компаративістичне дослідження саме поетичних творів обох авторів цікавило мене найбільше. Натомість у своїй літературній спадщині Сташіц постає перед нами публіцистом, географом, геологом, перекладачем і, зрештою, здібним політичним та громадським діячем.

Ми ж зосередимося на творах, опублікованих під спільною назвою «Dziennik podróży Stanisława Staszica 1789–1805», — це рукописи, опубліковані Чеславом Лешневським у 1931 р. Тексти докладно і неодноразово досліджували у Польщі: спершу сам Лешневський, а пізніше світ побачило дослідження професора інституту ПАН Збігнева Вуйціка під назвою «Stanisław Staszic. Organizator nauki i gospodarki». На основі цих видань, а також знайомства із текстами «Щоденника» Сташіца, одразу помічаємо схожі риси в творах обох авторів. Помилявся Сташіц, пишучи в подорожі, помилявся і видавець його рукописів. Зрештою, рукописи, які збереглися до сьогодні, свідчать, що перекладач *Erok natury** вів свої подорожні записи дуже хаотично, писав досить нерозбірливо, обриваючи слова і не докінчуючи думки, використовував для записів чернетки. Пізніше переписував, виправляв і уточнював записи [9, с. 52]. «Спостереження і свої враження Сташіц записував по-різному, — читаємо в Лешневського. — Інколи записував їх одразу в момент, коли стикався з предметом, який

* Ідеться про сім томів «Епох природи» (*Époques de la nature*) «Природничої історії» Жоржа-Луї Леклерка де Бюффона.

привертав його увагу. Часто з'являлися також коротенькі нотатки, записані олівцем на клаптиках паперу, стислість котрих свідчить про поспіх, із яким вони робилися... Потім Сташіц переглядав свій рукопис, а найважливіше — пробував його впорядковувати, додаючи рік чи назву місцевості там, де цих даних не було» [8, с. 4–5].

Ще один цікавий факт, який свідчить про подібність інтересів та наукових зацікавлень Сташіца та Фальковського, випливає з коментаря професора Вуйціка до уривка, в якому Сташіц описує свої спостереження вулкана Везувій: «...був, отже, фізиком-експериментатором...» [9, с. 57]. Ознайомившись докладніше з біографією Іриней Фальковського, довідуємося, що він також цікавився фізикою та астрономією, облаштував обсерваторію, де демонстрував монахам різноманітні астрономічні явища.

Якщо літературна спадщина Станіслава Сташіца достатньо опрацьована і досліджена, то твори Іриней Фальковського, які збереглися в більшому обсязі, до останнього часу були не лише недослідженими, а деякі взагалі невідомими не лише широкому загалу, а й науковцям. Не буду подавати докладної характеристики літературної спадщини Фальковського за браком місця, тим більше, що перелік основних жанрів творчої спадщини цього автора присутній в інших моїх статтях [5, с. 146–154]. Скажу лишень, що обшир наукових та літературних зацікавлень Іриней Фальковського справді колосальний. У контексті статті ми зупинимося на двох рукописах із бароково-розбудованими назвами:

«Біографическія известія о разных приключеніях жизни бывшаго Лубенского полку, уезда Пирятинского, села Белоцерковки священника Іоакима Фальковскаго, нареченного в монашество Іустином, и сына его Івана Фальковскаго, наименованнаго в монашеском чинѣ Іринеем, собранныя и списанныя последним в разных годах (Часть первая. Содержащая біографическія известія с 1756 по 1784 год)».

«Біографическія известія о разныхъ жизненныхъ приключеніяхъ бывшаго Лубенскаго Малороссійскаго полку, уезда Пирятинскаго, села Белоцерковки священническаго сына Івана Фальковскаго, нареченнаго въ монашескомъ чине Іринеемъ, собранныя и списанныя самимъ имъ въ разныхъ годахъ. (Часть вторая, содержащая біографическія известія съ 1784 года по (1786) годъ, in 4-о, на 275 страницахъ. Кроме біографическихъ данныхъ, тутъ же внесены и слова И. Фальковскаго, и отборнейшая часть ежедневныхъ размышленій его на 1786 годъ, при постриженіи его въ монашество)».

Ці два рукописи не є повноцінними щоденниками, а швидше збірниками різнопланових текстів. Сюди увійшли, окрім власне автобіографічних відомостей, також листування сім'ї Фальковських, копії різноманітних указів, переписані поетичні твори, щоденні роздуми, а також твір «Краткое географическое описание Венгрии», про який я розповідаю детальніше у присвяченій цьому творові статті.

Обмежуся одним зауваженням. Прикметно, що до «Автобіографічних Записок» Фальковський увів також свої поетичні твори і згаданий «Опис Угорщини». Тут він описує свої пригоди у дорозі, як-от переїзд із Києва до Токаю [1, с. 6-зв.–8], докладно зупиняючись не лише на подіях, які з ним траплялися, але подаючи географічні відомості про ту чи іншу місцевість, через яку пролягав шлях. Розгорнуто описує свій побут у Токаї та Пресбурзі, даючи оцінку звичаїв тамтешнього населення і ставлення корінних жителів до іноземців. Проте найбільше його цікавлять релігійні та конфесійні аспекти. В описі Угорщини, до прикладу, він описує церковну ієрархію, а даючи

характеристику тамтешніх церков, навіть малює маленькі зображення будівель, щоб читач міг легше уявити собі їх вигляд.

Важливим є той факт, що таке розмаїття текстів наближає «Записки» Фальковського до «Щоденників» Сташіца. Обоє їх цікавили географічні, соціальні, релігійні особливості тих країн, якими вони подорожували; на жаль «Опис Угорщини» з невідомих причин незавершений, як і більшість наукових праць Іриней Фальковського. У його житті, як випливає із автобіографічних записок, щоразу виникали якісь нагальніші справи і потреби, державні чи церковні замовлення на наукові розробки, або ж час поглинали певні організаційні справи, пов'язані з монастирем, Академією чи особисті проблеми підопічних йому монахів.

Попри незавершеність розпочатих проєктів, багатство замислів свідчить про Іриней Фальковського як про «генератора ідей», що притаманне й Станіславу Сташіцу.

Отже, повноту автобіографічних записок становлять три складові. Передусім власне автобіографія, як її позиціонує сам автор. Зауважимо, що писалася вона, ймовірно, подібно до «Щоденників» Сташіца — принагідно й поспіхом, проте Фальковський за своєю натурою був людиною зваженою і прискіпливою. Ця його точність позначилася і на рукописній спадщині, яка включає не лише літературні твори, а й виклад наукових висновків у царині точних наук. Ця галузь діяльності Фальковського цікава, зокрема, докладними ілюстраціями приладів, демонстраціями математичних і архітектурних розрахунків, виконаних із високою точністю, любов'ю і смаком. Зрештою, збереглося багато організаційних записок: списки студентів, бібліографічні реєстри, бухгалтерські записи, виконані рівним акуратним і співрозмірним почерком, який місцями наближається до друку. Отож, Фальковський переписує свої юнацькі нотатки, укладаючи рукописні логічно впорядковані й структуровані оповіді, які розпадаються на кілька тематичних груп. Це власне автобіографічні нотатки із комплексом супровідних копій документів, грамот, розпоряджень тощо. Друга складова — органічний компонент його рефлексій над власним життям — щоденні роздуми Іриней Фальковського перед прийняттям постригу. Як уже згадувалося, кожного дня зранку та ввечері він записував до щоденника роздуми про свої щоденні справи, каючись за грішні думки і просив Бога вказати йому правильний шлях.

Ці саморефлексії стосувалися не лише його бачення християнської праведності. У біографічних матеріалах дослідників XIX ст. про Іриней Фальковського бачимо інформацію про нього, як про організатора «Вольного пиитического общества». Це об'єднання він заснував у 1792 році. Метою організації було полегшення доступу до книг. Схема, яку розробив Іриней Фальковський, діяла таким чином: спершу було закуплено 80 книг за 80 рублів, які відповідно могли винаймати 80 осіб, причому кожен новий член, який хотів постійно користуватися книгами, повинен був внести 1 рубель; якщо ж хотів користуватися ними лише рік, то внесок був меншим. Внески могли сплачувати й невеликими частинами. При цьому спілка зобов'язувалася закуповувати по одній новій книзі з приходом кожного нового члена. Книги видавали за чергою: одному члену на один тиждень; якщо ж хтось прочитав книгу скоріше, то міг обмінятися з іншим членом на його примірник; тим, хто не входив до спілки, забороняли давати книги.

Важливий внесок Фальковський зробив у розвиток «Русской школы». Цей навчальний заклад був сформований для підготовки дітей-хористів до вступу в початкові класи гімназії. Іриней, обіймаючи посаду вікарія Київської митрополії, поділив

школу на два класи — нижчий і вищий, зробив чіткий поділ занять і уклав статут реформованої школи. У цьому статуті опублікував універсальні правила призначення викладачів і розмір оплати для кожного з них. Окрім керівництва школою Фальковський ще й вчителював, займаючись із дітьми математикою і катихизмом — фактично профільними предметами школи.

Крім того, багато зусиль доклав до організації підвладних йому монастирів. Фальковський поставив перед собою конкретну мету: «...надо было наполнить досужее время [монахов] такими занятиями, которыя, увлекая и отвлекая монашествующих от неблагоприятнаго поведенія, в тоже время вели бы их к одной заранѣ намѣченной цѣли — к посильному достиженію идеала монастырской жизни» [3, с. 595]. У зв'язку з цим у 1815 році він видав «Правила», яких повинні дотримуватися всі монахи Київської єпархії. Честь монастиря для Фальковського була на першому місці, тому він завів у ньому суворі правила. По-перше, заборонив приходити жінкам (раніше вони приносили монахам молоко, інші харчі); найсуворіші ж покарання призначалися для монахів-п'яниць. Вони повинні були бити сотні покаянних поклонів, а також перечитувати Святе Письмо та іншу духовну літературу. За повторні випадки негідної поведінки призначалися вже серйозніші покарання: позбавлення на кілька днів вареної їжі, заборона проводити богослужіння, а якщо й це не допомагало, то порушників закривали в келіях, інколи навіть тримали під вартою або заковували в кайдани. Найвищою мірою покарання був переїзд до іншого монастиря. Також він заборонив монахам давати позики, натомість підтримував подачу милостині або подарунків, мотивуючи це тим, що позики — то справи мирян, а не істинних монахів. Сам був гідним прикладом для наслідування, щомісячно роздавав приблизно 75 рублів, а ще більше роздаровували його послухники. Також часто повертав борги інших — таким був його протест проти сутяжництва, якого не міг терпіти. Проте вироки Фальковський виголошував дуже обережно, пам'ятаючи, що сам колись був у полоні згубної залежності від алкоголю. Вважав, що всі люди схильні як до падінь, так і до злетів, тому не поспішав карати несправедливо звинувачених або тих, проти кого було недостатньо доказів.

Крім каральних заходів Іриней Фальковський застосовував також заохочення, розуміючи, що покращення моральності монахів можна досягти шляхом самовдосконалення, насамперед за допомогою читання літератури. За час правління Фальковського бібліотека Києво-Михайлівського монастиря поповнилася багатьма новими книгами. Оскільки він мав практику організацій схожих до бібліотеки структур (здаймо хоча б «Вільне піітичне об'єднання»), то можемо здогадуватися, що бібліотека за його керівництва була добре організована. Про це свідчать точні каталоги, які Фальковський укладав власноручно. Найвагомішою Іриней Фальковський вважав проповідницьку діяльність, тому заохочував монахів до прочитання різноманітних збірників повчань; більше того, за кожен прочитаний збірник монах отримував грошове заохочення, а якщо хтось після прочитання ще й написав власну проповідь, то монахові видавали велику грошову винагороду. Якщо ж написання проповідей було не разовим, а священник складав їх постійно, то таких людей Фальковський цінував понад усе і шановував найвищими церковними нагородами — почесними посохами [3, с. 605].

Завершальним штрихом до зіставлення обох біографій може бути характеристика суспільних та політичних діянь. Так, Станіслав Сташці, як відомо, протягом 1816–

1824 років був директором Генерального Департаменту промисловості та ремесел Королівства Конгресу, Іриней Фальковський відомий нам як організатор освітнього, культурного та церковного життя в Україні й поза її межами, засновник Вільного Піїтичного Співтовариства, дитячих шкіл при монастирях. Йому належить значна роль під час нападу Наполеона на Смоленськ, адже він організовував громаду та рятував церковні цінності.

Порівнюючи життєвий шлях, процес здобуття освіти, творчу спадщину й організаційні заходи Іриней Фальковського та Станіслава Сташціца, можемо твердити, що вони мали подібні біографії, більш-менш подібні характери та мету в житті. Залишили по собі подібну творчу спадщину. Хоча й навчалися у різних місцях, належали до різних культурних і конфесійних традицій, взорувалися на різні культурні й політичні ідеали, загалом їхній світогляд, зацікавлення і уподобання подібні, наскільки можуть бути подібними риси особистостей, сформовані епохою Просвітництва.

ЛІТЕРАТУРА

1. Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського. — Ф. 312. Києво-Софіївський Собор. Зібрання рукописних книг: XV–XIX ст.
2. Фальковский Ириней. Биографическія известія о разных приключеніях жизни бывшего Лубенского полку, уѣзда Пирятинского, села Бѣлоцерковки священника Іоакима Фальковского, нареченного в монашество Іустином, и сына его Івана Фальковского, найменованного в монашеском чинѣ Іринеем, собранныя и списанныя последним в разных годах (Часть первая. Содержащая биографическія известія с 1756 по 1784 год). Автограф. — 56 арк. — ІР НБУВ. — Ф. 175. — № 2214.
3. Фальковский Ириней. Ad scholastica opera pertinet. Автограф. — 112 арк. — НБУВ. — Ф. 175. — № 699.
4. Булашев Г. Преосвященный Ириней Фальковский, коадьютор киевский / Георгий Булашев // Киевская старина. — 1883. — № 8. — С. 664–718.
5. Трофимук М. Еволюція естетичних та ідейних поглядів Іриней Фальковського на прикладі поезій раннього та пізнього періодів творчості / Мирослав Трофимук // Слово і Час. — 2013. — № 4. — С. 45–59.
6. Трофимук М. Ірней Фальковський: життєпис і літературна спадщина / Мирослав Трофимук // Rocznik Europejskiego Kolegium Polskich i Ukraińskich Uniwersytetów. — 2010. — № 6. — С. 146–154.
7. Трофимук М. Descriptio quattuor temporum anni Іриней Фальковського / Мирослав Трофимук // Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наукових праць. — Вип. 565. Романо-слов'янський дискурс. — Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2011. — С. 208–211.
8. Kukulski Zygmunt. Lata szkolne Staszica / Zygmunt Kukulski. — Lublin, 1926. — 12 с.
9. Leśniewski Czesław. Dziennik podróży Stanisława Staszica: 1789–1805 / Czesław Leśniewski. — Kraków, 1931.
10. Wójcik Zbigniew. Stanisław Staszic. Organizator nauki i gospodarki / Zbigniew Wójcik. — Kraków, 1999. — Stowarzyszenie Wychowanków Akademii Górniczo-Hutniczej im. Stanisława Staszica w Krakowie. — 220 с.